

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. дбн Клара Тонева

на дисертацията на

Ребека Фабер

докторант към катедра „Систематическо богословие“, Богословски факултет на
СУ „Св. Климент Охридски“;
професионално направление „Религия и теология“ – 2.4. (Патрология)
на тема:

**„Влиянието на жените върху монашеското движение на IV в.
според бл. Йероним“**

Данни за процедурата

Научното жури е утвърдено със Заповед РД-38-358/07.07 от 2025 г. на основание чл. 4 от Закона за развитието на академичния състав на Р. България и Решение на ФС на Богословския факултет (19.06.2025 г., прот. номер 12) във връзка с провеждане защита на настоящия дисертационен труд за присъждане на научна и образователна степен „доктор“ на Ребека Фабер.

Данни за докторанта

Ребека Фабер е гражданка на САЩ. Беше задочен докторант с обучение на английски език (срещу заплащане) в катедра „Систематическо богословие“ към Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. На 1 април 2025 г. Ребека Фабер е отчислена с право на защита (заповед РД 20-915 от 19.05.2025 г.); вътрешното обсъждане на дисертационния труд е проведено през м. юни 2025 г., а публичната ѝ защита е насрочена за 24. 10. 2025 г.

Данни за дисертационния текст

Чрез дисертационния труд г-жа Ребека Фабер си поставя една интересна, но и твърде амбициозна цел – да изведе ролята на жените в ранната аскетическа традиция чрез три конкретни примера, които са показателни: на светите Марцела, Паула и Мелания Старша. Местата, на които живеят те (Рим и светите места), както и служенията, в които участват (покровителство и милосърдие), очертават прехода между двата свята: между властта на „този свят“ и харизмите на служение от „бъдещия век“. Личността на блажени Йероним е връзката между трите светици, а от втора страна – са посочени и ярки изяви на мъжете от епохата, които разкриват както отделните идейни течения, така и контекста, в който се е реализирало служението на жените.

Посоченото дотук прави изследователската задача интересна и трудна, но определено и навременна, предвид че извеждането на ролята на жените (конкретно в древното късноантично раннохристиянско общество) удачно се вписва в актуалните през последните десетилетия изследвания върху половата идентичност.

Структурата на дисертационното изследване е ясна и обоснована.

Критичен апарат и използвана литература. Подборът на използваната литература разкрива отлично ниво на критично четене.

Уводът коректно и детайлно въвежда в проблематиката, като ясно са представени темата, задачите и методологията на изследването. В контекста на християнския аскетизъм през IV век г-жа Ребека Фабер очертава историческата, социалната и богословската рамка на разглеждания период

Историографският коментар е детайлен и достатъчен.

Обектът и предметът на изследване са ясно формулирани.

В *първа глава* вниманието е насочено към историческата, богословската и социалната среда на IV век, в която бл. Йероним разгръща своите възгледи и дело. Докторантката представя живота и влиянието на бл. Йероним, започвайки от неговото възпитание и образование, през споровете във връзка с брака и безбрачието, до духовните му взаимоотношения с жени от римската аристокрация. В тази част на изложението Ребека Фабер проявява висока начетеност и сполучливо

работи със светоотечески извори и вторична литература. Така осъщественото в първата глава се превръща в отправна точка за последващото надграждане и аргументиране на основната теза на докторантката. Впечатлява умелият начин, по който Ребека Фабер многопластово представя личността на блажени Йероним, а именно – като монах, учен и полемист.

Във *втора глава* докторантката се спира на личността на св. Паула – проследен е нейният живот, като средоточие на изложението е значимата роля на светицата в разгръщането на монашеското движение. Текстът предоставя, от една страна, наситени исторически сведения, а от втора – солидни основания по отношение на темата за духовното влияние на жените през изследвания период.

Като краен резултат написаното във втора глава е важно и полезно. Добронамерено отбелязвам, че когато се правят сравнения между християнската и езическата етика, е нужно да се внимава с използването на термините, както и да се съблюдава стриктното придържане към историческата последователност.

В *трета глава* се разглежда личността на св. Марцела, която също е пряко свързана с блажени Йероним. Поздравявам г-жа Ребека Фабер за способността ѝ многопластово да обрисова образа на св. Марцела като жена, която със своя интелектуален авторитет, силно социално въздействие и духовна дисциплина, има важна роля в римската богословска култура.

В тази глава впечатлява отличното боравене с изворов материал (главно писмата на бл. Йероним, писани до св. Марцела), както и използването на трудовете на съвременни изследователи като Елизабет Кларк и Гилян Кларк.

Четвърта глава е посветена на една от най-значимите личности в научните разработки, свързани с ранното християнско монашество, а именно – св. Мелания Старша. Докторантката обрисова св. Мелания като деен застъпник на монашеското движение, чието влияние се разпростира както върху Рим и Палестина, така и върху Египет и Северна Африка. В главата са обособени три проблемно-изследователски ядра: първо, аристократичният произход на св. Мелания Старша и нейното ранно овдовяване; второ, нейното поклонническо пътуване до Нитрийската пустиня, и третото – наставническата ѝ роля към по-млади жени, както и покровителството ѝ

спрямо духовници и манастири. Ребека Фабер показва, че св. Мелания Старша е не просто вярващ благодетел, но и жена, която умее да организира и да ръководи, и още – личност, която съвместява в едно и римската добродетел, и християнската аскеза.

Тук отлично впечатление оставя научното аргументиране, което е основано на богат изворов материал (в това число и на сведения от св. Паладий, блажени Йероним, както и по-късни агиографски текстове).

В своята цялост дисертационният труд отговаря на изискванията за получаване на ОНС „доктор по богословие“:

в текста се усеща силно авторово присъствие, с категорично изразени позиции;

направените анализи са обстояйни, обосновани и задълбочени;

Ребека Фабер умело работи с разнообразна методология: използван е интердисциплинарен подход, включващ анализ на светоотеческите източници, социална история, както и подход, който не е достатъчно застъпен в православната богословска традиция (поставяне на темата във феминистка перспектива);

заключението е смислово стегнато и ясно написано – последователно и аргументирано Ребека Фабер превръща работната си хипотеза в доказана теза;

съгласна съм със съдържанието на приносите.

Докторантката представя *необходимия брой публикации* по темата на дисертацията.

Авторефератът отговаря на изискванията (налице са малки пропуски, които са преодолими).

Категорична съм в преценката си, че докторската дисертация на г-жа Ребека Фабер е с приносен характер в няколко аспекта:

първи, обстояйно и задълбочено разработване на темата за женското покровителство в ранната Църква. Безспорно това е изследователско поле, което не е достатъчно изследвано;

втори, научно обоснован анализ на трудовете на бл. Йероним, който е осъществен през призмата тъкмо на ролята на жените чрез тяхното съдействие и покровителство по отношение на важните начинания на блажени Йероним;

трети, в контекста на дисертационното изследване е проследено състоянието на отношенията между половете, като Ребека Фабер прави опит да разкрие уникалното по характера си проявление на състоянието на половата динамика в ранната Църква. Докторантката доказва, че балансът между сегрегация и интеграция подпомага ползотворното сътрудничество между жените и мъжете;

четвърти, изследване на ролята на три конкретни светици, които като „невести“ Христови, съчетаващи смирение и сила, в действителност оказват изключително силно духовно влияние – от пределите на Рим до Палестина;

пети, приложимост на изследването: относно теоретичната приложимост – обогатяване на проблемно-изследователско поле в българската богословска наука чрез изграждането на теоретична рамка, която включва богословски, исторически и сравнителни подходи към осмислянето на пътя на женското покровителство (чрез ресурси и опора) в ранната Църква. По отношение на практическата приложимост, то данните са полезни за обучителни курсове във връзка с различни богословски дисциплини. Мултидисциплинарната насоченост на изследването дава възможност за споделяне на идеи и практики (напр. при обучението на студентите по дисциплината „Статусът на жената в християнството“, МП „Вяра и живот“, БФ на СУ „Св. Климент Охридски“ и др.).

Със задоволство отбелязвам отличното научно ръководство на доц. д-р Светослав Риболов, което съдейства за приносния характер на изследването.

Споделям следните **препоръки**, които не променят отличното ми впечатление:

усеща се идеологическа обремененост на изложението предимно във връзка с темата за патриархата и освобождаването на жените. Няма съмнение, че авторовият поглед е разбираем, доколкото той е част от интердисциплинарната методология, но все пак, изисква се повече предпазливост, както и солидно обоснована аргументация;

препоръчвам по-прецизното боравене с терминологията и историческата последователност. В тази връзка е необходимо да се сведе до минимум терминологията, характерна за феминисткото знание;

понякога езикът на изложението не е научен, но за сметка на това е емоционално натоварен. На места се откриват изрази, които са проблематични, (напр. аскетичната традиция на християнството се стреми към очистване от страстите, а не от тяхното сублимиране, и др.). При евентуално издаване на дисертационния текст (надявам се да се случи), препоръчвам стилова редакция, както и редакция на някои изрази и тълкувания, които са неясни, а понякога и извън изследвания богословски и културно-исторически контекст.

приноси са написани обстоятелствено, необходимо е да се формулират ясно и лаконично;

да се премахнат пасажии, които се повтарят (напр. на с. 17,18 и др.).

В заключение: дисертационният текст разкрива научна зрялост, способност за критическо мислене и открояваща се изследователска последователност. Ребека Фабер отлично съвместява, от една страна, анализ на изворите, а от втора – използването на съвременни методологически прийоми. Впечатлява нейната самостоятелност при критичното осмисляне на важни и трудни за изследване историко-богословски теми. Приносите в областта на патрологията и изследването на въпроса за женското монашество в късната античност са безспорни.

Предвид написаното дотук, заявявам, че ще гласувам положително. Убедено препоръчвам присъждането на научната и образователна степен „доктор на богословието“ на г-жа Ребека Рут Фабер.

8. 09. 2025 г.

София

/проф. дбн Клара Тонева/